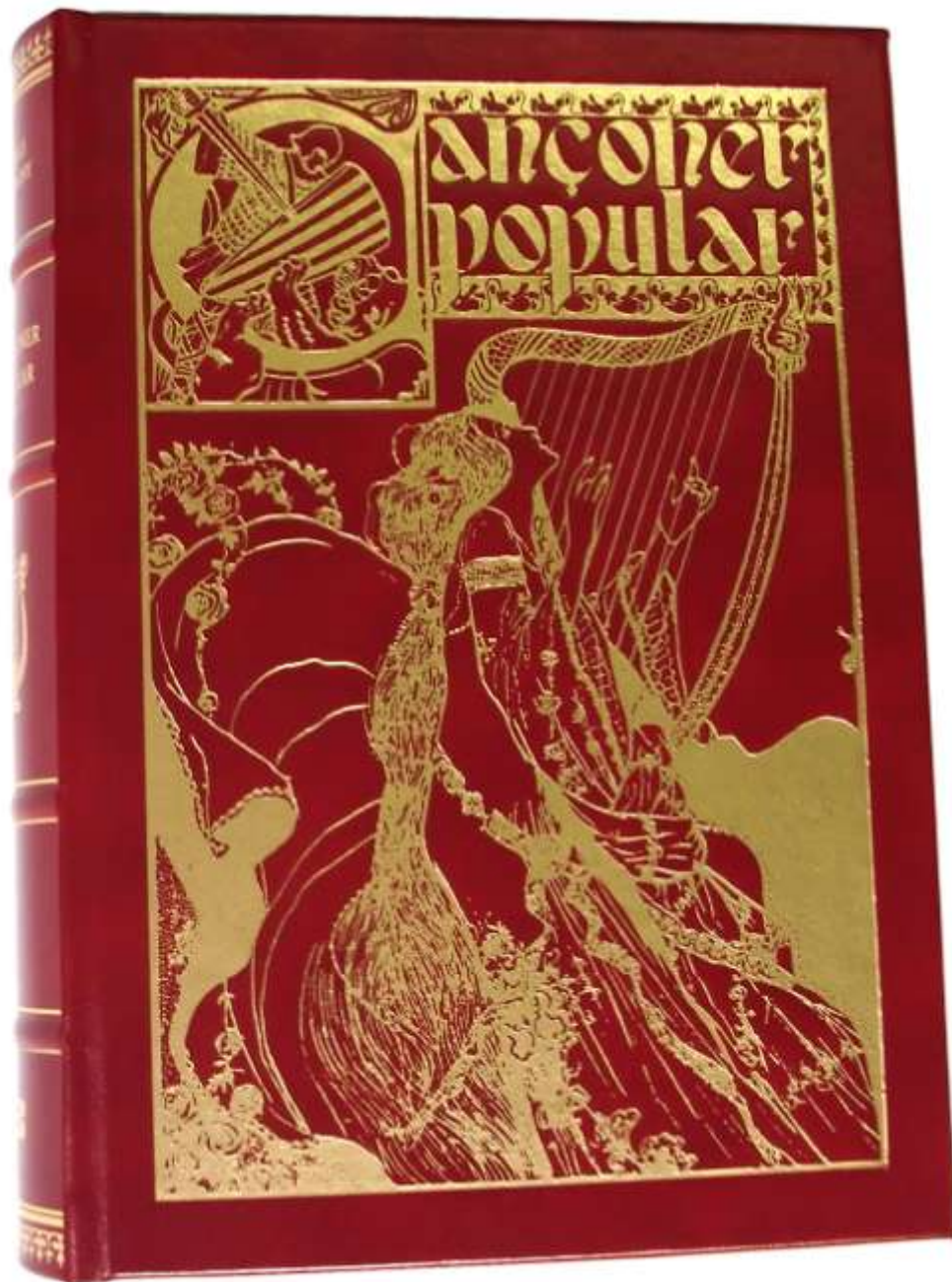

Cançoner Popular

Apographa Historica Cataloniae

Edicions facsímils limitades i numerades

EDITORIAL BASE

Cançoners Populars

Cançons populars catalanes aplegades per
Aureli Capmany

L'obra:

L'any 1901, Aureli Capmany va començar a publicar les cançons que integren el seu *Cançoners Populars*, i el va tancar, amb la cançó número 100, el 1913.

El volum recull les cent cançons catalanes més populars i simbòliques de tots els temps, "Els Segadors", "La Cançó del Rossinyol", "El Cant dels Ocells", "El Desembre Congelat", "La Filadora", "Muntanyes del Canigó", etc. Cada capítol inclou la lletra i la partitura de cadascuna.

Cada cançó està acompanyada d'un gravat inèdit fet expressament per a l'edició original pels artistes més importants de l'època: Adrià Gual, Apel·les Mestres, Albert Pahissa, Anton Utrillo, entre d'altres.

L'obra consta dels següents índexs: alfabètic, temàtic, de noms propis, toponímic i bibliogràfic.

L'obra inclou una presentació de M. Aurèlia Capmany i dos estudis, un de Jaume Vidal Alcover i l'altre a càrrec de Jaume Ayats, específic per aquesta edició.

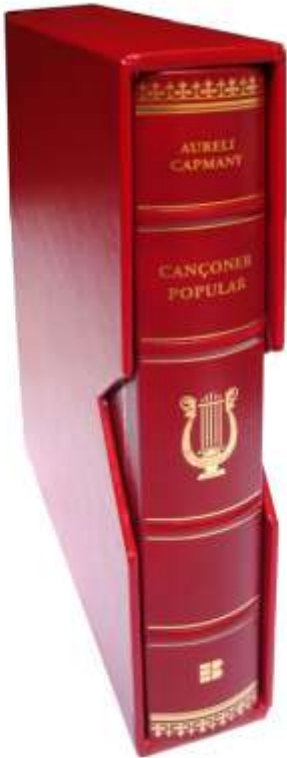
La present edició d'Editorial Base té una finalitat: contribuir a difondre i mantenir viu un llegat cultural català que no pas sempre és objecte de l'atenció del qual és mereixedor i que el pas del temps i les formes de vida actuals podrien anar esborrant de l'imaginari col·lectiu per sempre més. En aquest sentit, la present edició no és només un homenatge al passat sinó també un instrument cultural de futur.

L'autor:

Aureli Capmany i Farrés (Barcelona, 1868-1954) fou un destacat folklorista de formació autodidacta. S'interessà vivament per l'estudi dels costums catalans, especialment per les rondalles, les cançons i les danses populars. Destacà també en la seva activitat de promotor cultural i fou un dels fundadors de l'Orfeó Català el 1891 i de l'Esbart de Dansaires el 1907. També dirigí l'Esbart Català el 1909.

Fou el fundador i el primer director de la revista infantil *En Patufet* el 1904 i col·laborà en altres publicacions infantils com *La Rondalla del Dijous* (1909), *La Mainada* (1921-1923) i *Plançons* (1933), i també en les revistes *D'Ací i d'Allà* i *Esplai*.

IMATGES DEL LLIBRE

CARACTERÍSTIQUES TÈCNIQUES DE L'EDICIÓ

Títol: Cançoner Popular. Cançons populars catalanes aplegades per Aureli Capmany.

Any de la primera publicació: Els fulls solts del *Cançoner Popular* es van publicar a Barcelona entre el febrer de l'any 1901 i el desembre de l'any 1913.

Format: 24 x 17 cm.

Nombre de pàgines: 504.

Il·lustració: Més de cent gravats.

Paper: Verjurat de 100 grams de color marfil, cosit amb fil vermell.

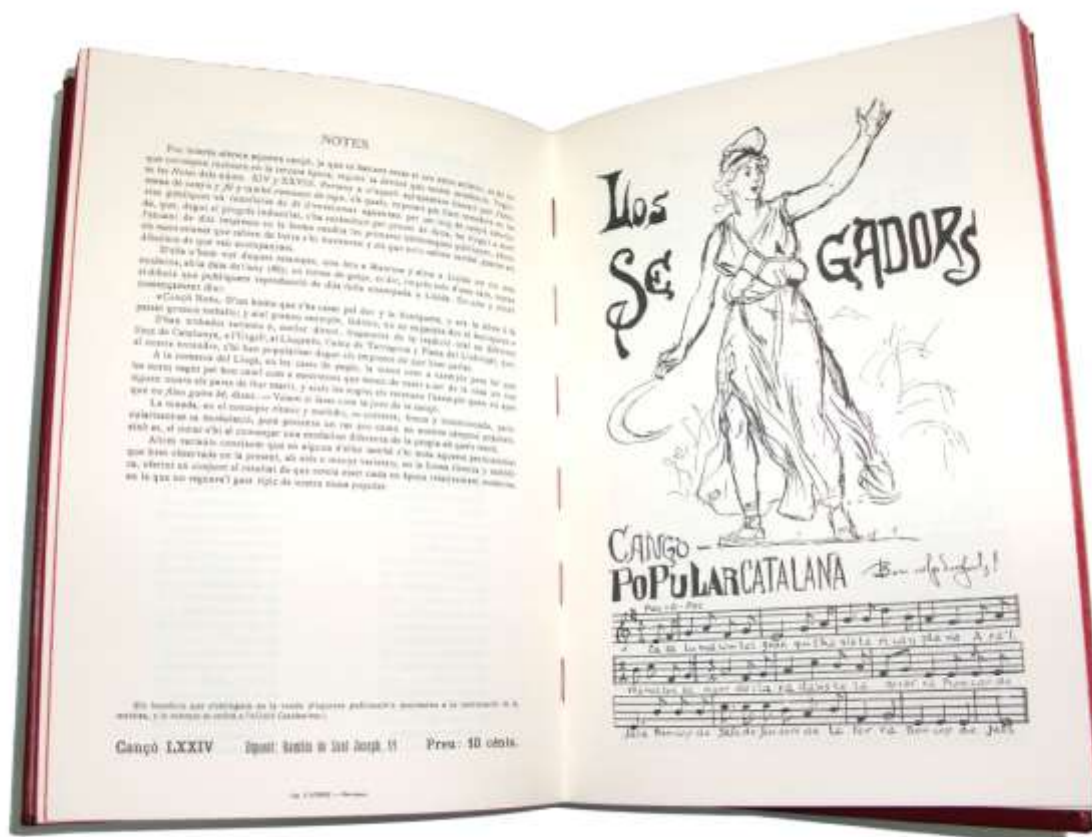
Enquadernació: Tapa dura, folrada amb pell, llom rodó amb nervis i cobertes estampades en or. Guardes tintades. Talls tintats de vermell.

Presentació: Llibre encaixat en un estoig vermell folrat amb tela a l'interior.

Tiratge: 989 exemplars numerats de l'1 al 989 i 489 exemplars numerats de l'I al CDLXXXIX.

ISBN: 978-84-15267-03-4

Dipòsit legal: B-05.649-2011

EL CANÇONER POPULAR

D'AURELI CAPMANY

Empès per «la pruija de romàntic deliri catalanista» que es vivia a Catalunya l'any 1900, com ell mateix explicita,¹ entre el febrer del 1901 i el desembre del 1913 Aureli Capmany (Barcelona 1868-1954) va editar cent cançons tradicionals catalanes en fullets de quatre pàgines —algun excepcionalment de vuit— i al preu popular de deu cèntims. Al principi es publicaven a la impremta de *La Renaixensa*, però amb els anys es varen estampar a diverses imprentes barcelonines. Ara bé, malgrat els canvis tipogràfics, de qualitat del paper i de criteris ortogràfics, sempre varen mantenir la mateixa disposició d'espai: a la primera pàgina un gravat obra d'un artista modernista que hi col·laborava de franc, i la notació musical; a les pàgines interiors, el text de la cançó i els comentaris de tot ordre que sobre la cançó elaborava Capmany, i que acabaven a la pàgina del darrere. Cada tres o quatre setmanes apareixia una cançó. Les trenta-tres primeres, enllestides ja l'abril del 1903, varen ser relligades en una sèrie encapçalada per una pàgina de l'autor («Quatre mots de lletra») i per la reproducció de l'article «Sobre poesia popular catalana» que Ernest Moliné i Brasés havia dedicat als fulls de Capmany (*La Renaixensa* del 29 de setembre de 1901).

Després d'uns mesos d'aturada, la publicació es va reprendre el febrer del 1904 amb un ritme gairebé mensual i la segona sèrie de trenta-tres cançons quedava enllestida el març del 1907, amb el text de l'autor «Altres quatre mots de lletra» i un article de Melcior Rodríguez d'Alcántara, també publicat abans a *La Renaixensa* (28 de novembre de 1903). Des de l'agost del 1907, el ritme de publicació va ser més lent i l'interès ciutadà inferior, com també comenta Capmany; no sabem si condicionat per esdeveniments com la Setmana Tràgica.² El 31 de desembre de 1913 es completaven les cent cançons amb el relligat de la tercera sèrie, a la impremta de L'Avenç, amb la pàgina «Els quatre mots darrers» de Capmany i l'article «La cançó popular!» d'Apel·les Mestres (publicat a *El Poble Català* el 19 d'octubre de 1913).

Totes tres sèries foren agrupades i conformaren la totalitat del *Cançoner Popular* amb l'afegit dels índexs alfabètic, de classificació, de noms propis,

¹. A «Els quatre mots darrers» que inicien la tercera sèrie del *Cançoner Popular*.

². És una possibilitat que reforçarien detalls com que el gravat de la cançó LXXXV porta data de 1908 i, si atenem a l'avançat número que li va pertocar, devia aparèixer publicat cap a l'any 1911.

toponímic i bibliogràfic. Aquesta obra va tenir una gran difusió ja des del primer moment de venda en fulls solts: la majoria de les cançons que Capmany va publicar han passat a configurar la imatge i el corpus més popular d'allò que durant tot el segle XX ha estat considerat com «la cançó tradicional catalana». Els cançoners divulgatius o escolars, l'escola catalana —en els períodes en què ha estat permesa—, els moviments escoltes i d'esplai, els cors infantils i d'adults, la nova cançó i els grups de pop i de folk... gairebé tothom, quan ha volgut fer referència o arranjar cançons tradicionals catalanes, ha allargat la mà fins al *Cançoner Popular* de Capmany. Podríem dir que bona part del corpus estàndard modern de cançons tradicionals catalanes es fonamenta en aquests fràgils fulls de principis del segle XX.

L'any 1980 en va aparèixer una edició de Ketres, actualment difícil de trobar, amb dues valuoses presentacions que ens descobreixen molts aspectes de la labor de l'autor, una a càrrec de la seva filla, la coneguda escriptora Maria Aurèlia Capmany, i l'altra del també escriptor i filòleg Jaume Vidal i Alcover.

Per emprendre la present edició facsímil, Editorial Base ha recuperat la col·lecció original dels fulls de les cançons que es venien ara fa cent anys. I per tal de mantenir aquest criteri hem desestimat l'edició posterior d'alguns fulls que varen ser reeditats per suplir els exhaurits en la preparació de la versió en un volum, i que presenten alguns canvis tipogràfics i ortogràfics en relació amb la primera edició. Aquestes reedicions posteriors són fàcils de detectar, perquè a la darrera pàgina no hi figura l'adreça particular de Capmany ni s'hi esmenta que els beneficis aniran destinats a la Unió Catalanista. Per això demanem al lector de fer atenció a les esmenes musicals i textuals que Capmany va incloure en una pàgina al final de cadascuna de les tres sèries.

Per introduir el facsímil, hem recuperat les presentacions de Maria Aurèlia Capmany i de Jaume Vidal i Alcover, i hem encarregat al professor Jaume Ayats, especialista en la història de la música popular a Catalunya, un nou text que expliqui alguns aspectes de l'obra, sobretot en el vessant musical.

La present edició d'Editorial Base té, també, una finalitat: contribuir a difondre i mantenir viu un llegat cultural català que no pas sempre és objecte de l'atenció del qual és mereixedor i que el pas del temps i les formes de vida actuals podrien anar esborrant de l'imaginari col·lectiu per sempre més. En aquest sentit, la present edició no és només un homenatge al passat sinó també un instrument cultural de futur.

JAUME SOBREQUÉS I CALLICÓ

Març 2011

CANÇONS A DEU CÈNTIMS

Aureli Capmany tenia dues condicions essencials per a ser un bon recopilador de la cançó popular. Tenia, i era notori, uns dots naturals: bona oïda, destresa per sonar instruments senzills, com l'acordió per exemple, elements de solfeig, i una bonica veu de baríton. Sentia a més una autèntica passió per la música coral i instrumental. Des de molt jove formà part de corals i orfeons, des de l'il·lustre Orfeó Català, del qual fou soci fundador, fins als estudis de cant gregorià, fins als més reduïts i refinats cors de madrigals. Adorava l'Òpera, la gran òpera italiana, però també Mozart i fins i tot Wagner, encara que no tant. Liceista assidu, vivia allà mateix, en plena Rambla de les Flors, no es perdia, des de les altures, cap estrena, cap pinyol, cap descoberta. Era al Liceu la nit de les bombes i des del seu lloc, al quart pis, no es va fer càrrec d'on provenia l'esclat i es va dir, sorprès —Caram, el pirotècnic!, després es va adonar que alguna cosa greu passava i va córrer escales avall, per l'escala del carrer de Sant Pau, i a la porta gran del Teatre es va assabentar del drama. Coneixia el Liceu des de tots els racons, des de tots els angles, perquè, a més, l'apassionava la dansa, l'escenografia, tot el que fos de prop o de lluny espectacle. Jo tenia dotze anys quan em va portar per primer cop al Liceu i va triar per introduir-me al món de l'òpera, una pia operística, feta a la mida per uns ulls joves i admirats: *Il matrimonio segreto* de Cimarossa. Jo diria que li agradava tota la música del món, des del cant pla a Stravinsky i Alban Berg o Hindemith. Deia, però, que la música de veritat és aquella música que es pot ballar, era una manera de dir que la mú-sica neix del ritme i que el ritme és la pauta del pensament. I el ritme neix del subconscient cultural que posseïm molt abans que siguem conscients de posseir-lo. Per això sabia tantes cançons populars i li era tan fàcil captar-les i aprendre-les i trobar-les.

Perquè l'altra condició important i potser la més important per ser un bon recopilador era la seva identitat, car ell era poble. Fill d'un fadrister de Rubí, que havia vingut a Barcelona i havia après l'ofici de cisteller i havia parat botiga, primer a redós de Santa Maria del Mar, després a la Rambla de les Flors, havia viscut una infància agombolada per les cançons i les contarelles, i les dites de l'àvia pagesa. De fet l'Aureli Capmany era un exemple d'aquest lligam, que mai no s'ha acabat de trencar, entre la nostra ciutat i la pagesia. Un lligam que, a més, ell no va voler trencar mai, tot i que es va sentir sempre ciutadà de Barcelona i en va fer el seu legítim orgull. Era, n'estic segura, la seva condició de ciutadà allò que el va empènyer a imprimir les cançons d'una en una, allò que el va decidir a utilitzar la impremta com a mitjà de comunicació.

Quan Aureli Capmany comença a basquejar-se per recollir unes cançons que coneix i es decideix a imprimir-les, no pensa pas fer un llibre. De fet segueix una tradició ben viva encara, la dels fulls esparsos, que el cantaire de cantonada reparteix i cobra als badocs que l'han sentit cantar. Uns fulls de colors diversos, de paper fràgil, molt sovint sense cap anotació musical, només una guia per cantar la cançó que es refereix a la memòria popular: «Per cantar-la amb la música de *L'hostal de la Peyra*». D'altres, més rigorosos, inclouen un parell de pentagrames amb la melodia. Són fulls que no tenen altra finalitat que fer d'això que en diem ara mitjà de comunicació de masses. Només que se suposa que les masses saben llegir i entonar una cançó. I quan el cantaire de la cantonada ha fet conèixer una cançó nova, i la novetat té èxit, la gent compra els fulls per refrescar la memòria, i els fulls corren de mà en mà, i pràcticament desapareixen quan l'entusiasta lector ja se sap la cançó de memòria.

Però, no ho hem d'oblidar, l'Aureli Capmany és un folklorista i un esperit de la Renaixença. Si publica cançó rere cançó ho fa perquè la gent pugui cantar-la i perquè, i sobretot, s'adoni de la importància de la mateixa cançó. Per això reclama l'autoritat dels savis, i reproduceix les cançons publicades en llibres esgotats o difícils d'adquirir. En aquest cas l'home del poble cedeix a l'aprenent d'estudis del gran llegat folklòric. Ell ha adquirit prou distància per admirar-se de la poesia popular i descobrir la meravella d'unes melodies que el poble ha cantat sense entretenir-se a valorar la seva bellesa. Si ens disposem a llegir els escrits amb els quals el recopilador il·lustra les cançons, ens trobarem els seus comentaris que fàcilment podem destriar de les citacions erudites. En els comentaris hi ha tot l'entusiasme, tota la capacitat de meravellar-se que l'obliga a usar constantment adjectius falaguers, dins el to que va caracteritzar la prosa de la Renaixença. En el cançoner hi descobrien molt més que el cançoner naturalment: no sols descobrien que el poble, aquella nova entitat altament respectable que havien tret a flor els romàntics, era capaç de dictar uns versos bellíssims, sinó que la seva existència, la dels versos i la dels poetes anònims reconqueria l'existència de la nació catalana, esvanida, segons els historiadors, en temps remots.

L'Aureli Capmany com tot autodidacte s'enamora de temes i de qüestions diverses i deixava sovint treballs a mig fer, perquè qualsevol altra cosa l'atreia. Si a més recordem que allò que el movia no era pas la simple erudició ni la necessitat d'establir un currículum, sinó el desig de comunicar aquells coneixements que ell anava adquirint amb fervor i sense pausa comprendrem la seva dispersió. Això li donarà sempre, tot al llarg de la seva vida, una tendència a començar empreses i així que les té arrencades deixar-les en mans dels altres. Així ho fa amb la revista *En Patufet*, i així ho fa amb els esbarts, però el cançoner, aquella colla de fulls impresos i il·lustrats, ha anat adquirint un volum, i els mateixos assidus compradors li insisteixen en la idea que aplegui els fulls en

sèries o volums. En el pròleg a la primera sèrie explica per què ha decidit «tancar tomo», perquè si bé el seu pensament ha estat sempre no publicar un llibre de cançons, sinó fer circular una cançó «ben completa i documentada» diu, s'adona que relligar-les, un cop editades, ha de ser còmode per conservar-les, perquè tanmateix algú pot desitjar conservar la sèrie completa que ha anat sortint. La veritat és que les sèries convertides en llibres tenen un aspecte ben peculiar. Les pàgines tenen diverses mides i la qualitat del paper emprat és també variable. No cal dir que si la qualitat del paper i la mida del full són variables també ho és la impressió, i molt més la lletra, que ha de ser més petita i espessa si cal fer cabre en el full més notes o comentaris. Aquest aspecte de fulls relligats no es perd en els tres volums del cançoner. N'és tant conscient l'Aureli Capmany que no fa allò que se'n diu un llibre, que en el pròleg a la tercera sèrie —«Els quatre mots darrers»— insisteix que ell s'havia proposat publicar les cançons a «tall de romanço» quasi diríem per refrescar la memòria d'aquell que volgués cantar. Per això el *Cançoner Popular*, més tard relligat en un sol volum, ha tingut sempre aquest aire de provisionalitat, d'apressada solució, que a mi em recorda, més que en l'aspecte en la funció, els lligalls que els joglars portaven a la bossa, per fer una repassada d'un text que després declamaven de memòria.

No hi ha dubte que l'argument del cançoner és la memòria col·lectiva, i el motor és l'entusiasme patriòtic que en Capmany no deixa de consignar a cada pròleg i en molts dels comentaris de les cançons. Amb tot, no seríem justos amb els propòsits de l'autor si no recordéssim que Aureli Capmany va tenir sempre vocació d'erudit. Mai no va aventurar teories genialoides, no volia inventar res, volia ser testimoni de la veu popular i estimava per damunt de tot la veritat. Tracta sempre de recolzar allò que diu amb autoritats reconegudes i no s'oblida de citar prioritats, amb un respecte, de vegades potser excessiu, devers la lletra impresa, però en definitiva un respecte que confereix als seus treballs una validesa per damunt del pas del temps, de les modes i dels humors.

Va anar publicant els fulls de les cançons al llarg de tretze anys. Quan plega diu que ho fa perquè la gent li pregunta amb un to fotaire molt barceloní: —Encara dura? Jo penso però que en aquest temps del 1914 es devia interessar més per altres qüestions folklòriques, el refranyer per exemple. Però naturalment, amb el respecte devot a la màgia del número va cloure el seu treball a la cançó número 100.

En el tercer volum del *Cançoner* trobem reproduït un magnífic article que Apel·les Mestres havia publicat a *El Poble Català*, comentant el treball de recopilador d'Aureli Capmany. El poeta i extraordinari dibuixant recorda l'emperador xinès que va fer recollir les cançons populars de l'imperi per conèixer el pensament del seu poble, els seus sentiments, les seves tristesses i alegries. El record de l'emperador xinès, em sembla perfecte; també en el *Cançoner Popular* trobarem, no sols les emocions del nostre poble, sinó molt

sovint les opinions, els seus conceptes morals, les seves pors i les seves esperances.

En tota la diversitat que trobem en el cançoner, de peus d'impremta, de paper, de tipus de lletra, de referències erudites, hi ha en canvi una cita constant que no varia, l'adreça de l'autor: Rambla de Sant Josep o de les Flors número 11. L'adreça de casa nostra, de casa meva durant quaranta anys. Recordo amb facilitat les piles de fulls del cançoner, que van perdurar anys i anys, i van continuar la seva funció, de comunicar aquell tresor de bellesa als lectors enamorats de les cançons.

Avui, en reproduir la vella edició no fem més que continuar la seva obra.

MARIA AURÈLIA CAPMANY